

Bebeklerde bağlanmanın önemi ve etkileyen etmenler

The importance of attachment in infant and influencing factors

✉ Nazmi Mutlu Karakaş¹, ✉ Figen Şahin Dağlı²

¹Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

²Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Sosyal Pediatri Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

Cite this article as: Karakaş NM, Şahin Dağlı F. The importance of attachment in infant and influencing factors. Turk Pediatri Ars 2019; 54(2): 76–81.

Öz

Bağlanma, anne ve bebeği arasında her iki yönde gelişen ve kurulan bir iletişim ve etkileşim örüntüsüdür. Ruhen ve bedenen sağlıklı bireylerin yetişmesi için, annenin bebeği ile doğum öncesinden başlayan ve doğum sonrası da devam eden uygun bağlanma oluşturmaya ve sürdürmesi beklenirken, benzer şekilde bebeğin de annesi ile uygun ve güvenli bağlanma kurması gerekmektedir. Bağlanmayı etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Bağlanmada sorun yaşayan çocukların ileriki yaşamlarında sorunlar olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Sağlık çalışanlarının, bu etmenlerin farkında olması ve sağlıklı çocuk izlemlerinde, çocuğu sağlıklı ebeveyn iletişimi ve gelişimi açısından değerlendirilmesi gereklidir. Bu değerlendirme sonucunda, anne-çocuk ikilisine çok disiplinli yaklaşımlar yapılabilir ve sağlıklı nesiller için çocuğun sağlığı ruhen ve bedenen korunmuş olur.

Anahtar sözcükler: Anne, bağlanma, bebek

Abstract

Attachment is a pattern of interaction and communication established and developed between mother and baby. For the growth of mentally and physically healthy individuals, the mother is expected to create a suitable attachment starting before the birth and to maintain it afterwards. It is also necessary for the baby to establish appropriate and safe attachment towards the mother in a similar manner. There are several factors that affect the attachment. Also, some studies show that children with attachment problems also have problems in their future lives. Healthcare professionals need to be aware of these factors and evaluate the child in terms of healthy parental communication and child development in well-child visits. As a result of these evaluations, multidisciplinary approaches to the mother-child pair can be established and the child's health is protected mentally and physically for healthy generations.

Keywords: Attachment, infant, mother

Giriş

Bağlanmanın tanımı ve önemi

İnsan, başka insanlarla bir arada bulunma isteğinden dolayı topluluk halinde yaşayan bir organizmadır. Diğer canlıların yavrularından farklı olarak insan yavrusunun, biyolojik açıdan gözlenen özel durumu nedeniyle, yaşamını sürdürebilmek için, çok daha uzun süre ebeveynlerinin ve ona bakan diğer kişilerin doğrudan yardımına gereksinimi vardır. Bu gereksinimlerin karşılanması gerekliliği insan yavrusunun, ona bakan kişilere karşı

bağlanma gereksinimini doğurmuştur. Bağlanma, bebeğin doğumuyla birlikte başlayan, oluşması beklenen ve duygusal yönü ağır basan bir durumdur (1). Annenin bebeğe ve bebeğin anneye bağlanması şeklinde iki yönü olan bu kavram için İngilizce 'de iki farklı terim kullanılmakta olup, annenin bebeği ile olan etkileşimi ve bağlanması "bonding", bebeğin anneye bağlanması ise "attachment" olarak adlandırılmaktadır (2). Dilimizde ise bu iki terimin değişik adlandırılması olmayıp, her ikisi için de "bağlanma" sözcüğü kullanılmaktadır. Bu iki bağlanma birbirleriyle ilişkilidir, ancak bu yazıda kulla-

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Nazmi Mutlu Karakaş E-posta / E-mail: drmutlukarakas@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received: 22.03.2018 **Kabul Tarihi / Accepted:** 21.12.2018

©Telif Hakkı 2019 Türk Pediatri Kurumu Derneği - Makale metnine www.turkpediatriarsivi.com web adresinden ulaşılabilir.

©Copyright 2019 by Turkish Pediatric Association - Available online at www.turkpediatriarsivi.com

DOI: 10.14744/TurkPediatriArs.2018.80269

OPEN ACCESS This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

nilan “bağlanma” kavramı bebek anne bağlanması olan “attachment” kavramını içermektedir.

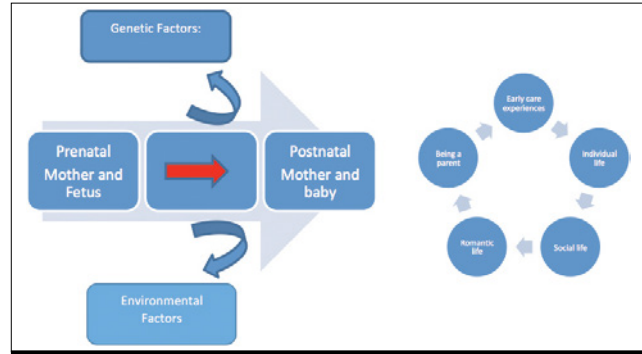
Annenin bebeğe bağlanmasının düzeyi, bebeğin anneye olan bağlanmasını etkilemektedir. Bakım veren ile bebek arasındaki erken sosyal etkileşimin varlığı, bebeğin bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimini etkiler. Bu etkilenme ile bebek sonraki yaşamında; sosyal, ailesel ve romantik ilişkilerini olumlu ya da olumsuz yönde düzenleyebilir (3). Bebekteki bağlanma davranışı; bağlanma sistemini harekete geçiren çevresel ve içsel olarak tetiklenen, yabancılaşma hissi, hastalık, sıkıntı, açlık, tehlike ve korku gibi duyguların sonucu olarak görülmektedir (4, 5). Bu deneyimlerle birlikte, bebek bu tehditlere karşı olgunlaşır, güvenliğini ve yaşamını sürdürmek için fiziksel ve zihinsel korunma yöntemleri geliştirir (6).

Bağlanma, çocuk ile bakımını üstlenen kişi arasında kurulan ilişkide; tutarlı, süregelen ve başlıca kaygı-gerilim durumlarında ortaya çıkan duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır (7). Kavlak’a (8) göre, tekrarlayan olumlu anne-bebek ilişkisinin sonucu olarak ortaya çıkan bir güven duygusudur. “Erken yaşlarda bağlanma figürü ya da birincil bakıcılarla kurulan ilişkinin niteliği, yaşamın sonraki yıllarında kurulacak yakın ilişkiler için temel oluşturmaktadır” düşüncesi, kuramın dayandığı psikanalitik kuramdır (9). Bowlby (5), çocuğun büyüdüğü süreçte, bakım veren kişinin çocuğa verdiği uyaran ve tepkiler temelinde çocuğun bakım veren kişiye ve kendisine ilişkin oluşturduğu zihinsel örneklerin ömür boyu değişmez olduğunu ve tüm dönemlerde kişilerarası ilişkilerin niteliğini belirlediğini öne sürmektedir. Bu kurulan bağlanma ile çocuğun yaşamda kalma şansını arttırdığı ve evrimsel olarak yaşamı tehdit eden bir durumdan korunma olduğu iddia edilmektedir.

Klinik ve Araştırma Etkileri

Bebeklikte ve çocuklukta bağlanma örüntüleri

Bowlby’nin kuramına en önemli katkı yapanlardan birisi de Ainsworth’tür. Bu bilim insanı, Ugandalı anne ve bebekler üzerinde yaptığı çalışma ile geliştirdiği “Yabancı Durum Testi” ile bebeğin çeşitli durumlara verdiği tepkileri değerlendirmiştir. Bu testte, bebeğin yeni girdiği bir ortamda, üçer dakikalık yedi aşamada, özellikle tek başınayken, annesi odadayken, yabancı birisi varken nasıl davrandığı ve annenin odaya dönmeye ne tür tepkiler verdiği kaydedilmiştir. Bu çalışma sonucunda üç tip bağlanma örüntüsü tanımlanmıştır; “güvenli”, “güvensiz/dirençli” ve “güvensiz/kaçınan” (10). Bu üç örüntüye daha sonra Main ve Solomon (11) tarafından “organize olamayan (dağınık)” bağlanma örüntüsü eklenmiştir. Güvenli bağlanan çocukların, anneleri ile odaya girdik-

Şekil 1. Bağlanma gelişimi (3)

lerinde araştırma ve keşfetme isteklerinin olduğu, anne odadan ayrıldıktan sonra kaygı ve gerilim yaşadıkları, anneleri tekrar yanlarına geldiklerinde ise çabucak rahatlayarak tekrar keşfetme ve keşfettiklerini paylaşma istekleri içinde oldukları saptanmıştır. Güvensiz/dirençli örüntü gösteren çocukların ise anneleri ayrıldığında keşfetmeyi ve oyun oynamayı kestikleri, yoğun kaygı ve ruhsal gerilim yaşadıkları, anneleri odaya dönse bile ruhsal gerilimlerinin azalmadığı ve rahatlayamadıkları görülmüştür. Güvensiz kaçınmacı bağlanma örüntüsünde ise, bebeğin anne geldiğinde anneden uzak durduğu, annenin iletişim kurma çabasına direnç gösterdiği saptanmıştır. Güvensiz/dağınık bağlanmış bebekler ise, şaşırılmış, endişeli, dikkatsiz davranışlar göstermekte, farklı yönleri bakarak annelerine gitmektedirler (12).

Bağlanmayı etkileyen etmenler

Bağlanmayı etkileyen etmenler, bebeğin anne karnında fetüsün oluşumu ile başlayan yolculuğundan başlayarak, doğum sonrası dönemi de kapsayacak şekilde devam eder. Doğum öncesi ve doğum sonrası etkiler ile bebeğin ilerideki yaşamında bilişsel ve sosyo-duygusal gelişiminin şekillendiği ortaya konmuştur. Bunlara ek olarak; bağlanma türünün bebeğin ilerideki yaşamında sosyal, ailesel ve romantik ilişkilerini ve kendileri ebeveyn olduklarında bebeklerine karşı erken bakım deneyimlerini de etkilediği görülmüştür (3) (Şekil 1).

İnsanlarda yapılan çalışmalarda, bağlanma ilişkisinin doğum öncesi dönemden başladığı ileri sürülmekte olup; özellikle yirmi altıncı haftada fetüsün algılama, tepki ve yakalama yeteneği ile annenin duygularına yanıt verdiği bildirilmektedir (13, 14). Anne-bebek bağlanması, bebekteki sosyo-duygusal düzenlemeyle ilgili nöral yolları şekillendirir. Annenin ruhsal gerilimi, bununla ilgili metabolik değişikliklere yanıt vermede zorlanması ve annenin sağlığını etkileyecek fizyolojik durumlar annenin kendi sosyo-duygusal düzenlemesinde ve dengesinde etkilidir. Bunun sonucunda, anne-bebek ilişkisi ile bebeğin sosyo-duygusal düzenlen-

mesinde ve dengesinde etkisi görülmektedir. Bebeğin sosyo-duygusal dengesi, bu etki ile yaşamı boyunca sabit kaldığı düşünülmektedir. Genetik etmenler için örneğin mizaç ve annenin ruhsal gerilimi ortaya çıkaran durumlara karşı dayanıksız ve yanıtız olması yer alırken, çevresel etmenler için de anne-baba kaynaklı etkileşimler örnek verilebilir (15).

Anne-bebek ilişkisi sürecinde, bebeğin ve ebeveynin birbirlerine karşılıklı yanıtlarına ek olarak kortikal ve subkortikal düzenlenmelerin de etkili olduğu düşünülmektedir. Mogi'nin (16) hayvan deneylerinde, sinaptik terminal maturasyonunun ve ultrasonik ses dalgalarının, bağlanmada etkili olabileceği gösterilmiştir. Sosyal etkileşimin düzenlenmesinde, erken dönemde annenin bebek ile olan etkileşimi ve bağlanma deneyimlerinin, ergenlik ve erken çocukluk döneminde fizyolojik ve hormonal yanıtlara neden olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Japonya ve İtalya çalışmaları, kültürel bazda bağlanma ile genetik ilişki olabileceğini göstermektedir. Oksitosin reseptör gen polimorfizmi ve serotonin transport gen polimorfizminin annede bebeğine karşı olumlu tutuma neden olduğu gösterilmiştir (3, 17). Menardo ve ark. (18), bakım veren ile çocuk arasındaki ilişki ve genetik yapının araştırıldığı çalışmalarında çevresel etmenlerin, örneğin sosyo-kültürel düzeyin, bağlanmada etkili olduğunu bildirmişlerdir. Annenin çocuğu ile ilişkisini düzenlerken kullandığı etmenlerden biri olan beyin yanıt mekanizmalarının, annenin içinde bulunduğu sosyoekonomik durumdan güçlü şekilde etkilendiği belirtilmiştir (19). Bebeklerdeki bağlanma tipi, annede ruhsal gerilim yaratan durumlardan etkilenir. Sosyoekonomik durum, en önemli konu başlıklarından birisidir. Fakirlik içinde yaşayan çocuklar, yüksek ekonomik düzeydekilere göre daha sık güvensiz bağlanma göstermektedir (20). Ebeveynlerin, evlilikleri boyunca yaşadıkları sorunların da, güvenli bağlanmayı etkilediği düşünülmektedir. Tutarlı ebeveyn davranışı güvenli bağlanmayı artırırken, ruhsal gerilimli durumlar güvenli bağlanmayı azaltmaktadır (21).

Lerum ve ark. (22), anne-bebek bağlanmasını etkileyen durumları gebelik döneminde incelemişler, gebeliğin planlı olup olmaması, hane gelir düzeyi, ultrason ile bebeğin görülmesi ve fetal hareketlerin bağlanmada etkili olduğunu saptamışlardır. Doğum öncesi depresyon ve kusma gibi hoş olmayan gebelik deneyimlerinin bağlanmayı olumsuz etkilediği gösterilmiştir (23, 24). Annelik davranışlarının ve yetersiz bağlanma etkileşiminin, doğum sonrası anksiyete ve depresyon ile ilişki olduğu bildirilmiştir (25, 26).

Bağlanmada kültürel etkilenim de önemli bir etmen olup, anne-bebeğin yaşadığı toplum yapısı bağlanma ti-

pini belirler. İsrail'de komün köyleri kibutzlarda yaşayan ebeveynlerle yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin kendi çocuklarını gün içerisinde görmelerine karşın, bakan kişilerin farklı olmasından kaynaklı, ortak büyütülen bu çocuklarda güvenli bağlanmanın azaldığı saptanmıştır. Bu çocuklar 11–14 aylıkken yabancı ortama sokulduklarında yalnızca %37'sinin güvenli bağlanma gösterdiği gözlenmiştir (27). Onnis ve ark. (28), çalışmasında ise anne-bebek etkileşiminde anadilin etkisinin olduğu ve genetik kökenli dil iletişiminin bağlanmada aracı olabileceği bildirilmiştir. Bağlanma oluşumunu etkileyen koşullar Tablo 1'de verilmiştir.

Bağlanmayı olumsuz etkileyen durumlar birçok çalışmada araştırılmıştır. Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz etkileyen bir durum aşırı ağlamadır. İlk aylarında aşırı ağlayan ve kucağa alınmaya da yanıt vermeyen bebeklerde göz teması ve gülümsemenin geç kaldığı ve üçüncü ayın sonunda da annelerin bu bebekleri reddettiği saptanmıştır (30). Ainsworth ve ark. (31), anneler bebeklerin ağlamalarına aldırmadıklarında, bebeklerin daha çok ağladığını belirtmişlerdir. Aşırı ağlamaya tepkisiz kalan ya da kendisinin başarısız olduğunu düşünerek yatıştırılmayı bırakan anneler aldırıyor görüldüğü için kısır döngü ortaya çıkmış ve bebeğin, buna yanıt olarak daha fazla ağladığı görülmüştür. Fakat üç aylık olan bebeklerinin ağlamalarına hemen yanıt veren annelerin, 12. ayda bebekleriyle güvenli bağlandıkları saptanmıştır (31). Abbasoğlu ve ark. (32) anne bebek bağlanması ile infantil kolik arasında ilişki olmadığını saptamışlardır. Depresyonun anneleri etkileyebileceği, bu etkilenim sonucunda bebeğin artan ağlamasına karşı annenin gösterdiği yanıtta bozulma sonucunda ebeveyn güdülenmesinde ve ebeveynlerin çocuklarının sağlığı için yapması gereken yaşam uyumlarında sorun yaşayabildikleri gözlenmiştir (33).

Bağlanmayı etkileyebilecek diğer bir durum ise bebeklik depresyonudur. Bir çalışmada gündeme gelen bu durum, anne-bebek etkileşiminin kısa ya da uzun süreli kesilmesinin sonucu olarak iki şekilde tanımlanmaktadır; Kısa süreli anne yoksunluğu (anaklitik depresyon) ve uzun süreli anne yoksunluğu (psişik hospitalizasyon) (34).

Bir çalışmada tutarlı, devamlı ve sorumlu ebeveyn davranışının yanı sıra, bu davranışa yanıt verebilecek bebelere gereksinim olduğu bildirilmiştir (35). Bu karşılıklı ilişkide, bir taraf verirken diğer tarafın alması gerekmektedir. Oyuncaklar ve nesnelere ile oynamayı annesi ile sosyal ilişki kurmaya tercih eden bebekler, ilerideki yaşamlarında daha az güvenli bağlanma göstermektedirler.

Tablo 1. Bağlanmanın oluşmasında etkili olan süreçler (29)**Çocuğun kişilik özellikleri**

- Doğum öncesindeki ve sonrasındaki süreçler
- Nörolojik ve hormonal işlevler
- Genetik aktarım
- Cinsiyet
- Mizaç özellikleri
- Motor ve bilişsel etkinlikler

Aile sistemi

- Annelik ve babalık rollerinin benimsenmesi
- Anne-babanın çocukluk öyküleri, kendi anne-babaları ile olan bağlanma ilişkileri, gelişim düzeyleri, eğitim, iş ve mizaçları
- Anne-babanın birbirleri ile olan ilişkilerinin niteliği
- Anne-babanın sağlık durumu
- Ailenin çocuğuna olan sorumluluklarını (ilgi, sevgi, eğitim, sağlık ve parasal kaynaklar) yerine getirme derecesi
- Aile büyüklerinin ve çevrenin desteği
- Ailedeki ilişki örüntüleri (anne-baba, anne-çocuk, baba-çocuk, anne-baba-çocuk)

Sosyo-kültürel etkenler

- Kültürel değerler
- Cinsiyet rolleri
- Etnik köken
- Eğitim
- İşsizlik oranı
- Komşuluk ve diğer ilişkiler ağı
- Etkin güç kaynakları (medya, politika, din ve teknoloji)
- Tarihsel yapı (sosyal çevre, barış-savaş ve ekonomi)

Doğum sonrası erken dönemde bağlanmayı etkileyen ve anne-bebek bağlanmasını kolaylaştıracak uygulamalar; 1- Erken ten tene temas 2- Kanguru yöntemi 3- Odanın paylaşılmasıdır. Anne doğum sonrası ilk anlardan itibaren gözlemlenmeli ve gösterdiği uygun bağlanma davranışları desteklenmelidir. Bebeğin yatırılması, kucaklanması, okşanması, cinsiyeti ile seslenilmesi, konuşulması, göz göze temas kurulması ve emzirilmesi ya da emzirilemiyorsa uygun beslenme yönteminin kullanılması bağlanmayı destekler ve geliştirir (36). Ten tene temas, duyuşsal uyarınları tetiklemesine ek olarak anne de oksitosin salınımının artışına yol açar. Oksitosin artışı ile anne sakinleşir ve sosyal duyarlılığı artar, ebeveynlik tutumlarını geliştirerek bağlanmaya destek olabilir (37). Annenin bebeğini kanguru yöntemi ile kucığına almasıyla, fiziksel ve duyuşsal olarak ilişkilerin desteklendiği, etkileşimin arttığı görülmüştür (38). Doğum sonrası da odanın paylaşımı önemlidir. Aslında anne ile bebeğin

her ayrılışı her ikisi için de ruhsal gerilimli bir durumdur ve tıbbi bir zorunluluk olmadıkça anne-bebek aynı oda içinde kalmalıdır. Bu uygulama ile erken temas sağlanabilir, süt üretimi artar ve bebeğin daha etkili emmesi için annenin öz güven artışı ile sonuçlanabilir (39).

Bebeklik dönemindeki bağlanma, kişilerin sosyal, romantik ve bireysel yaşantılarının biçimlenmesinde önemlidir. Bu etkilerine ek olarak güvenli bağlanma sağlanmadığında, kişilerin yaşamlarında sağlık sorunları da (riskli ergen davranışları v.b) görülebilmektedir. Bebek ile anne bağlanmasının kurulması, gebelik öncesinden başlamakla birlikte, gebelik, doğum ve doğum sonrası gibi geniş bir dönemden etkilenmektedir. Güvenli bağlanmaya genetik etmenler dahil etki eden birçok durum vardır ve sağlık çalışanları, bu dönemler içerisinde bağlanmayı etkileyecek durumların farkında olmalıdırlar. Saptanan risk etmenine uygun, etkin ve multidisipliner olarak değerlendirilmesi ve gerekliliklerin yapılması anne ve bebeğe uygun desteğin verilebilmesi amaçlanmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - N.M.K, F.Ş.D.; Tasarım - N.M.K, F.Ş.D.; Denetleme - F.Ş.D.; Veri Toplanması ya/ya da İşlenmesi - N.M.K.; Analiz ya/ya da Yorum - N.M.K, F.Ş.D.; Dizin Taraması - N.M.K.; Yazıyı Yazan - N.M.K.; Eleştirel İnceleme - F.Ş.D.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Mali Destek: Yazarlar bu çalışma için mali destek almadıklarını beyan etmişlerdir

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - N.M.K, F.Ş.D.; Design - N.M.K, F.Ş.D.; Supervision - F.Ş.D.; Data Collection and/or Processing - N.M.K.; Analysis and/or Interpretation - N.M.K, F.Ş.D.; Literature Review - N.M.K.; Writing the Article - N.M.K.; Critical Review - F.Ş.D.

Conflict of Interest: The authors did not report any conflict of interest.

Financial Disclosure: The authors stated that they did not receive any financial support for this study.

Kaynaklar

1. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri E, Şenol S. Attachment Process in Infancy: A Review. J Clin Psy 2005; 88–9.
2. Yüksel N. Ruhsal ve fiziksel gelişim, ruhsal hastalıklar kitabı. 1. Baskı. Ankara Hatipoğlu Yayınevi; 1995. p. 5–7.
3. Esposito G, Setoh P, Shinohara K, Bornstein MH. The

- development of attachment: Integrating genes, brain, behavior, and environment. *Behav Brain Res* 2017; 325: 87–9. [CrossRef]
4. Bowlby J. Attachment and Loss: Vol I Attachment. New York: Basic Books; 1969.
 5. Bowlby J. Attachment. 2nd ed. New York: Basic Books; 1982.
 6. Kozłowska K, Hanney L. The network perspective: an integration of attachment and family systems theories. *Fam Process* 2002; 41: 285–312. [CrossRef]
 7. Thompson RA. Attachment theory and research. In: Child and Adolescent Psychiatry. M Lewis, editor. 3rd ed. Philadelphia: Lippincott Williams Wilkins; 2002. p. 164–72.
 8. Kavlak O. Maternal Bağlanma Ölçeği'nin Türk Toplumuna Uyarlanması. Yayınlanmış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2004. p. 16–22.
 9. Bowlby J. Attachment and Loss: Separation, anxiety and anger. New York: Basic Books; 1973.
 10. Page T. The Attachment Partnership as Conceptual Base for Exploring the Impact of Child Maltreatment. *Child and Adolescent Social Work* 1999; 16: 419–37. [CrossRef]
 11. Main M, Solomon J. Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. In: Greenberg MT, Cicchetti D, Cummings EM, editors. Attachment in the preschool year: Theory, research, and intervention. Chicago, IL: University of Chicago Press; 1990. p. 121–60.
 12. Yılmaz SD. Prenatal Maternal - Fetal Attachment. *HEAD* 2013; 10: 28–33
 13. Bloom KC. The development of attachment behaviors in pregnant adolescents. *Nurs Res* 1995; 44: 284–9. [CrossRef]
 14. Kaplan HI, Sadock BJ, Grebb JA. Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry. Baltimore, MD, US: Williams & Wilkins Co; 1994. p. 161–5. [CrossRef]
 15. Esposito G, Truzzi A, Setoh P, Putnick DL, Shinohara K, Bornstein MH. Genetic predispositions and parental bonding interact to shape adults' physiological responses to social distress. *Behav Brain Res* 2017; 325: 156–62. [CrossRef]
 16. Mogi K, Takakuda A, Tsukamoto C, et al. Mutual mother-infant recognition in mice: The role of pup ultrasonic vocalizations. *Behav Brain Res* 2017; 325: 138–46. [CrossRef]
 17. Senese VP, Shinohara K, Esposito G, Doi H, Venuti P, Bornstein MH. Implicit association to infant faces: Genetics, early care experiences, and cultural factors influence caregiving propensities. *Behav Brain Res* 2017; 325: 163–72.
 18. Menardo E, Balboni G, Cubelli R. Environmental factors and teenagers' personalities: The role of personal and familial Socio-Cultural Level. *Behav Brain Res* 2017; 325: 181–7. [CrossRef]
 19. Kim MH, Shimomaeda L, Giuliano RJ, Skowron EA. Intergenerational associations in executive function between mothers and children in the context of risk. *J Exp Child Psychol* 2017; 164: 1–15. [CrossRef]
 20. Cerezo MA, Pons-Salvador G, Trenado RM. Mother-infant interaction and children's socio-emotional development with high- and low-risk mothers. *Infant Behav Dev* 2008; 31: 578–89. [CrossRef]
 21. Belsky J, Rovine MJ. Nonmaternal care in the first year of life and the security of infant-parent attachment. *Child Dev* 1988; 59: 157–67. [CrossRef]
 22. Lerum CW, LoBiondo-Wood G. The relationship of maternal age, quickening, and physical symptoms of pregnancy to the development of maternal-fetal attachment. *Birth* 1989; 16: 13–7. [CrossRef]
 23. Lindgren K. Relationships among maternal-fetal attachment, prenatal depression, and health practices in pregnancy. *Res Nurs Health* 2001; 24: 203–17. [CrossRef]
 24. Lumley JM. Attitudes to the fetus among primigravidae. *Aust Paediatr J* 1982; 18: 106–9. [CrossRef]
 25. Gaffney KF. Maternal-fetal attachment in relation to self-concept and anxiety. *Matern Child Nurs J* 1986; 15: 91–101.
 26. Lindgren K. A comparison of pregnancy health practices of women in inner-city and small urban communities. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs* 2003; 32: 313–21. [CrossRef]
 27. Sagi A, van IJzendoorn MH, Aviezer O, Donnell F, Mayseless O. Sleeping out of home in a Kibbutz communal arrangement: it makes a difference for infant-mother attachment. *Child Dev* 1994; 65: 992–1004. [CrossRef]
 28. Onnis L. Caregiver communication to the child as moderator and mediator of genes for language. *Behav Brain Res* 2017; 325: 197–202. [CrossRef]
 29. Biller HB. Fathers and families paternal factors in child development. London: Auburn House; 1993.
 30. Robinson JP, Moss HA. Patterns and determinants of maternal attachment. *J Pediatr* 1970; 77: 976–85. [CrossRef]
 31. Salter Ainsworth MD, Blehar MC, Waters E, Walls S. Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale: Lawrence Erlbaum; 1978.
 32. Abbasoğlu A, Atay G, İpekçi AM, et al. The relationship between maternal-infant bonding and infantile colic. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2015; 58: 57–61.
 33. Ho SS, Swain JE. Depression alters maternal extended amygdala response and functional connectivity during distress signals in attachment relationship. *Behav Brain Res* 2017; 325: 290–6. [CrossRef]
 34. Öztürk MO. Ruh sağlığı ve bozuklukları. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri; 2002. p. 566–70.
 35. Lewis M, Feiring C, McGuffog C, Jaskir J. Predicting psychopathology in six-year-olds from early social relations. *Child Dev* 1984; 55: 123–36. [CrossRef]
 36. Şen S. Anneanne-anne-bebek bağlanmasının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı; 2007. p. 14–43.

37. Moore ER, Anderson GC, Bergman N. Early skin-to-skin contact for mothers and their healthy newborn infants. Cochrane Database Syst Rev 2007: CD003519. [CrossRef]
38. Şener S, Karacan E. Anne-bebek-çocuk etkileşiminde olumlu ve olumsuz özellikler. İçinde: Ekşi A, editör. Ben Hasta Değilim - Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal yönü. Ankara: Nobel Tıp Kitapevi; 1999. s. 35–44.
39. Jaafar SH, Lee KS, Ho JJ. Separate care for new mother and infant versus rooming-in for increasing the duration of breastfeeding. Cochrane Database Syst Rev 2012: CD006641. [CrossRef]